

Lätt om odling

Nr 13 • Kompostera trädgårdsavfallet

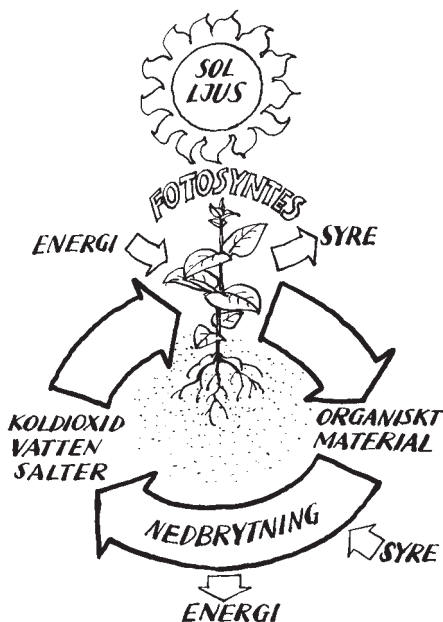
Till gammal god trädgårdsskötsel hörde att ta vara på både trädgårds- och hushållsavfall, för att återanvända det som växtnäring och jordförbättring. Det är inte mindre aktuellt idag då vi både vill övergå till en miljövänlig hantering av avfall och vill odla på ett miljövänligare sätt. Komposten är en gammal beprövad metod att ta till vara det avfall vi själva producerar.

Naturens kretslopp innebär en ständig uppbyggnad och nedbrytning av det organiska material som ingår i växter och djur. För sin tillväxt behöver växterna solljusets energi, vatten, koldioxid samt enkla salter som finns i jorden. Växterna blir föda för olika djur, som i sin tur kan bli föda för andra djur. Förr eller senare bryts material från växter och djur åter ned och återgår till energi, vatten, koldioxid och enkla salter. Energin blir som regel värme, medan vatten, koldioxid och salter åter kan utnyttjas av växterna.

Nedbrytningen kan ske genom bränning (med eld), men sker vanligen stegvis genom naturliga biologiska processer i växter och djur eller i kontakt med svampar och bakterier. När nedbrytningen sker i eller på jorden eller i kompost talar man om förmultning.

Tag vara på trädgårdsavfallet!

Den stora mängden avfall – "sopor" – är ett av det moderna samhällets stora miljöproblem. Jättelika sottippar hotar att förorena sjöar och grundvatten i århundraden framöver. Om vi bränner soporna kan vi utnyttja deras energiinnehåll och minska sopornas volym, men riskerar i stället miljöproblem vid

förbränningen eller när askan läggs på tipparna.

En stor del av soporna från parker, trädgårdar och koloniområden består av trädgårdsavfall. Detta kan nästan alltid komposteras. Samtidigt kan vi själva behålla näringsämnen och få bra jordförbättringsmedel.

Utgiven av

Svenska Förbundet för Koloniträdgårdar och Fritidsbyar

Åsögatan 149 • 116 32 Stockholm • Tel. 08-556 930 80

e-post: kansli@koloni.org • hemsida: www.koloni.org

Handelsgödsel ger växterna de salter som växterna behöver, men förbättrar inte jordens övriga egenskaper. Kompostering innebär däremot att man hushållar med jordens näringsämnen samtidigt som man höjer mullhalten. Detta gör jorden bättre för växterna och mer lättbearbetad för den som odlar. Näringsämnena i naturlig gödsel och kompost frigörs dessutom successivt. Handelsgödsel tillför näringsämnen i mera löslig form, vilket medför större risk för att de rinner bort och förorenar grundvatten och vattendrag.

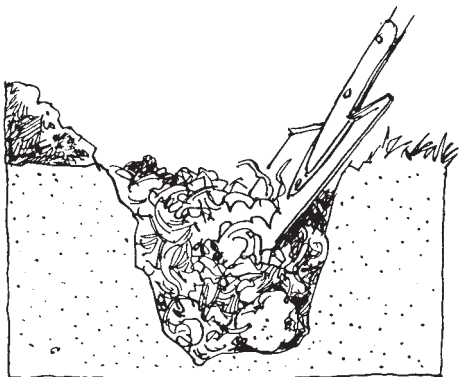
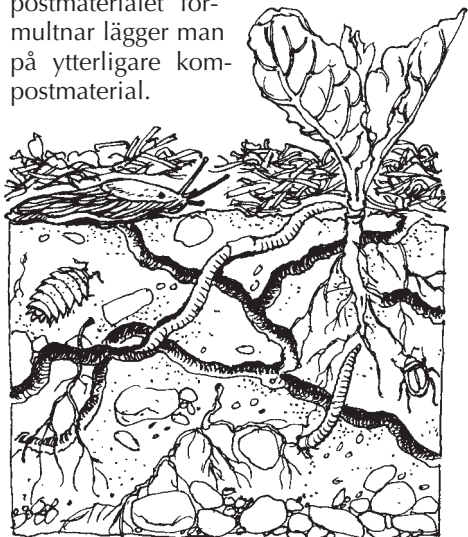
Tre sätt att kompostera

Det finns tre sätt att kompostera i en trädgård. Man kan välja mellan dessa metoder eller kombinera dem allt eftersom det passar. Med alla tre sätten behåller man växtnärsämnena och förbättrar jorden:

YTKOMPOSTERING

Man kan lägga gräsklipp, löv m m under buskar, kring perenner eller mellan rader i trädgårdslandet. Ett sådant lager om 5–10 cm kompostmaterial bidrar till att hålla jorden fuktig och att hålla tillbaka ogräs.

Samtidigt gynnas maskar och andra djur i jorden, som bidrar till att jorden blir porös. Efterhand som det utspridda kompostmaterialet förmultnar lägger man på ytterligare kompostmaterial.

NEDGRÄVNING

Mindre mängder trädgårdsavfall kan man gräva ned direkt i jorden på 10–25 cm djup under alla tider av året då det inte är tjäle. Grövre material hackas först sönder med spaden. Blanda kompostmaterialet med jorden så går förmultningen fortare. Kaffesump och teblad är utmärkta jordförbättringsmedel som man kan gräva ned.

Förmultningen i jorden kräver syre. Därför bör man undvika att gräva ned stora mängder på samma ställe eller att gräva ned kompostmaterialet där jorden är sank eller hårt packad.

Man kan gräva ned kompostmaterial på olika ställen där man har naken jord: under buskar, mellan rader av t ex hallonplantor och i trädgårdslandet. När man höstgräver bör man passa på att gräva ned färskt kompostmaterial eller halvförmultnat material från komposthögen. Även nedgrävning gynnar daggmaskar och andra djur som gör att jorden blir porös.

KOMPOSTHÖG

Det vanligaste sättet att kompostera innebär att man samlar kompostmaterialet i en hög eller i en behållare. Om komposten är torr sker ingen förmultning, så då och då måste man kontrollera att komposten är fuktig och vid behov vattna.

Förmultningen kräver syre; därför skall komposten inte vara allt för kompakt. Varva gärna löv, gräsklipp, blast etc. Även tunna lager av jord, gödsel, gammal kompost eller ren träaska gynnar nedbrytningen. Om komposten är stor och förmultningen sker snabbt blir komposten varm,

vilket påskyndar förmultningen. Om allt tillgängligt kompostmaterial är näringsfattigt (halm, vissnade löv, mossa och bark) kan det behöva tillföras näringsrikt material, t ex ben- eller blodmjöl, naturgödsel, urin eller liknande.

En kompost bör grävas om minst en gång per år. Blanda materialet på nytt och låt de minst förmultnade yttre delarna hamna inne i den nya komposthögen. Man kan då också passa på att gräva ned en del halvförmultnat kompostmaterial i trädgårdslanden eller sprida det som ytkompost (se ovan). För att få mylla krävs som regel att komposten ligger ett–två år, även om den har hållits fuktig hela tiden.

Ogräs

Ogräsfrön och ogräsrötter kan lätt spridas via komposter. Försök därför undvika att ogräset hinner sätta frö innan det komposterar. Om man har en varm kompost gör de flesta frön som hamnar inne i den varma komposten och oskadliggörs. Frön som ligger i den yttre svala delen överlever och gör lätt senare när material från komposten sprids på odlingsland och rabatter.

Rötter av kvickrot, maskros, kers m fl rotogräs kan också spridas via komposteringen, fast även de dör inne i en ordentligt varm kompost. Det är därför ofta bäst att låta ogräsrötterna torka i solen så att de är ordentligt döda innan de komposterar.

Skadegörare

Vi kommer aldrig ifrån att det finns bladlöss, svampar och andra skadegörare i våra trädgårdar. De flesta skadegörare dör om de grävs ned eller om de hamnar inne i komposten (särskilt om denna är ordentligt varm). Fruktar med monilia (fruktmögel) bör grävas ned ordentligt – där man normalt inte gräver – eller kastas i soptunnan. Detta gäller även andra växtdeklar som är kraftigt angripna av svampsjukdomar, t ex vid kraftiga angrepp av bladfallsjuka på bärbuskar.

Vissa sjukdomar – potatisräfta och potatiscystnematod, klumprotsjuka på kål, – är mycket smittsamma och kan leva kvar länge i jorden. Komposterar därför aldrig jord eller växtrester som kan vara smittade, ej heller råa potatisskal från potatis som har odlats någon annanstans!

Förr kunde man gräva ned eller komposterar potatisblast utan risk att sprida potatisbladmögel. Genom att bladmögelsvampen numera kan övervintra i jord måste man se till att potatisblasten inte hamnar i jord där man odlar potatis inom de närmaste tre till fyra åren.

Råttor, möss och sorkar

Tänk på att potatis, äpplen, morötter m m som har hamnat i komposten kan locka till sig råttor, möss och sorkar. Det är därför särskilt lämpligt att hacka sönder och gräva ned sådant kompostmaterial.

Man får inte komposterar någon form av matavfall i öppna behållare inom tätbebyggt område.

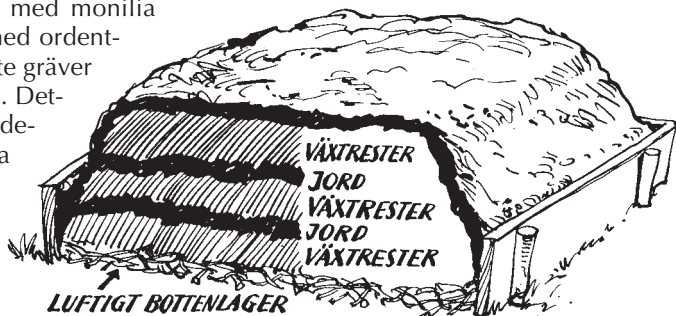
Igelkottar och andra nyttiga djur

Igelkottar, grodor och paddor äter bl a sniglar. Vissa arter av jordlöpare äter också olika skadegörare, liksom även tvestjärtarna. Humlor hjälper till med pollineringen av bl a bärbuskarna.

Spara en ordentlig lövhög för igelkotten att övervintra i eller att ha ungar i på våren! En komposthög eller ytkompostering gynnar även jordlöpare, humlor och andra nyttiga smådjur – men tyvärr också sniglar.

Kompostkvarn

En kompostkvarn mal eller skär sönder kvistar, smala grenar och blast. Man får ett

poröst kompostmaterial lämpligt att yt-kompostera, blanda med trädgårdsjorden eller varva med annat material i komposthögen. En kompostkvarn är förhållandevis dyr, vilket skall vägas mot fördelarna med att slippa köra bort riset och i stället få ett bra kompostmaterial. Varför inte köpa en gemensam i föreningen?

Kompostbehållare

Det går utmärkt att kompostera trädgårdsavfallet utan någon särskild kompostbehållare. Men det kan vara praktiskt (och ser snyggare ut) att samla materialet i någon form av behållare som dock inte får vara för liten och gles. En enkel behållare, lätt att fylla och tömma, kan man bygga själv, *se skiss*, eller sätta ihop av pallkragar. Bra att veta är att kompostering i behållare kräver lika mycket skötsel som en öppen komposthög.

Det är fel när det påstås att vissa kompostbehållare kan ge färdig mylla på sex veckor. **I bästa fall** – om man har ett finfördelat, lagom fuktigt och lämpligt blandat material – kan man på denna tid få ett halvförmultnat kompostmaterial som är ett näringsrikt jordförbättringsmedel.

För att kompostera hushållsavfall kräver kommunerna att man har en godkänd, sluten och isolerad behållare. Den som tar sig tid att sköta en sådan kan få en varm kompost som påskyndar förmultningen och effektivt tar hand om hushållsavfallet samt dödar alla ogräs och många skadeinsekter.

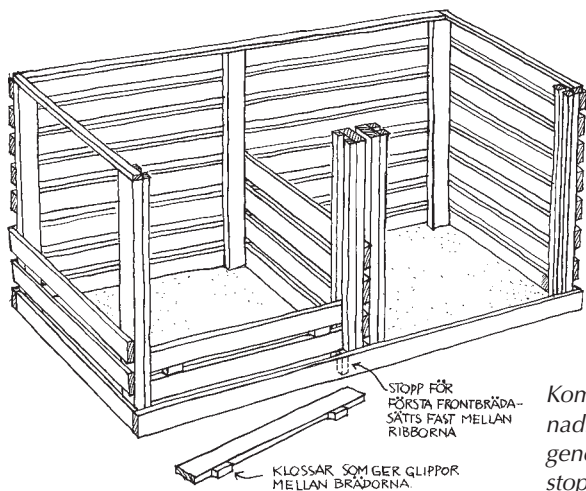
I stället för gödsling?

Kompostering av eget trädgårdsavfall innebär att man bättre hushållar med de växtnäringsämnen som redan finns i jorden, men man tillför inte mera näring. Kompostering av eget kompostavfall kan därför inte motverka en eventuell näringsbrist. Om man däremot kan få överta trädgårdsavfall från andra områden tillför man naturligtvis växtnäringsämnen till det egna området. Kväve i gödsel och kompost förloras lätt till luften. Särskilt om man komposterar i hög förloras så mycket kväve att odlingslanden kan behöva kompletteringsgödsling med kvävegödsel (t ex naturgödsel eller blodmjöl) eller nedgrävning av kväverik grüngödsel (gräsklipp eller ärtväxter).

Tag vara på allt kompostmaterial! Det innehåller näringsämnen och bidrar till att förbättra trädgårdsjorden. Samtidigt minskar mängden kommunalt avfall!

Glöm inte att all förmultning kräver fuktighet och luft!

*Text: Göran Svanfeldt
Teckningar: Han Veltman*

Kompostbehållare under uppbyggnad. Gör behållaren mer stabil genom att lägga tvärsålar med stoppklossar över frontsidorna.

Utgiven av
Svenska Förbundet för Koloniträdgårdar och Fritidsbyar
Åsögatan 149 • 116 32 Stockholm • Tel. 08-556 930 80
e-post: kansli@koloni.org • hemsida: www.koloni.org